

Gyógyító-, betegségtől védő szentek a hazai horvátoknál

A magyarországi horvátok egészségük megóvását, a betegségek távoltartását különböző védőszentekre bízta, illetve hozzájuk fohászokdta az év egész időszakában. Ezek a kisebb ünnepek gyakran dologtiltó napnak számítottak, s azt be kellett tartaniuk. Remete Szent Antal napján, amelyen teheneket szenteltek, az asszonyok nem fontak, nem szöttek, nem meszeltek, tartottak ugyanis a szent büntetésétől. Amikor aztán elérkezett a madarak lakodalmának napja (a horvát mondás szerint: „minden tüskén lakodalom”), úgy tartották, hogy Szent Valentin „piros csizmáskát” hoz a gyermekeknek.

Remete Szent Antal (január 17.)

Remete Szent Antal, illetve Remete Szent Antal apát a múltban igen nagy tisztességnek örvendett, ugyanis az embereket és az állatokat a különböző betegségek ellen megvédő szentként tartották őket nyilván. A nyugat-magyarországi (gradistyei) horvátok Remete Szent Antal apátot remete élete miatt különbözőképpen nevezik: *sveti Antun Pustinjak*, *sveti Ante Pustinjak*, *Anton Pustinjak*, *sveti Antuon Pustenjnak* vagy *Pustinac*. A Mura menti horvátoknál: *sveti Anton Opat* névvel ismert. A pécsi Stipan Grdenić „Vrata nebeska” című imakönyvben *Antun Opat Pustinjak* névvel szerepel. A mohácsi sokácok (horvátok) a két Antal között máig különbséget tesznek: *Antun sa svinjama* (Antal a disznókkal) és *Antun sa magarcem* (Antal a számmal). Ez utóbbi szent ünnepét, azaz Pádúai Szent Antal napját június 13-án búcsújáró napként tartják számon. Pádúai Szent Antal legendájából ismeretes, hogy felszólítására a számmal térdre ereszkedik az Ol-táriszentség előtt, amelyet az eretnekek vonakodnak imádni. A megnevezés nyilvánvalóan a ferencesek mohácsi templomá-

nak két hajdani – sajnos oktanul eltávolított – elnyészett Szent Antal-ábrázolását idézi. A mohácsiak azonban a legújabb időkig, talán még napjainkban is, gyertyát, tojást, disznócsülköt, kenderkócot tesznek Antal remete napján, a névazonosság miatt Pádúai Szent Antal oltárára, miután Antal apátét eltávolították a templomból. A kenderkócból a harangkötelet szárazzák, javítják, vagy újat készítenek belőle, közli *Bálint Sándor* jeles néprajzkutatónk.

A baranyai nagyhajmási horvátok úgy tartják, hogy Remete Szent Antal az állatok védelmezője, azaz „fich patron”, amit a településen velük együtt élő németektől kölcsönöztek.

A volt alsószentmártoni sokác gazdáknak is nagyon be kellett osztaniuk az állatok takarmányát, mivel az elhúzódó hosszú tél szegénységet hozhatott, az állatok pedig eleség híján elhullhattak. Remete Szent Antal (*Antun Pustinjak*) napját naptári fordulónak tartották. Megfigyelték ugyanis, ha ezen a napon nagyon hideg van, akkor megfordul az idő,

azaz melegebbre vált, s hamar megérkezik a tavasz. Ezen a napon nem dolgoztak, ünnepeltek.

Isztrián azt tartják, hogy Remete Szent Antal az állatok különböző megbetegedéseitől nyújt védelmet. Ikonográfiai megjelenítése: lábánál malac látható, nyaka köré madzagot kötöttek, s azon csengő lóg. Kultusza igen elterjedt Európában: Németországban, Itáliában, de a Balkánon is. Magyarországon szintén, a boszniai ferences barátok terjesztették el. Csáktornyán kápolnát emeltek Remete Szent Antal tiszteletére.

Az ún. rácok (horvátok) Tökölön, Ercsiben és Érden állatokat szentelnek Remete Szent Antal napján (január 17-én):

„Teheneket és az állatokat kihajtottuk a kútra. A pap kijött oda és megszentelte őket. Csak a fejős teheneket hajtottuk ki. A templomtól hajtottuk azokat, s itt a kultúrotthonnál

Remete Szent Pál és Remete Szent Antal találkozósa

van egy kút. A tehenek maguktól hazamentek. Megszentelték őket, nehogy elhulljanak. Hogy több tejet adjanak.”

A szöveget helyi tájszólásban is közétesszük, ugyanis mára az utóbbi két településen az anyanyelv feledésbe ment:

– *Na bunar su vodili krave, stoku. Pa onda pop bi posvetio krave, stoku bi posvetio, on izašav i posvetio. Samo krave bi istjerali* (muzare). *Puštali bi od crkve, tu je bio jedan bunar di je kulturni dom. Onda (je) išla krava sama kući. Posvetit (su ih tjerali) da ne lipšadu* (lipsaju). *Da više mlika daju.*

Tökölön a szarvasmarhákat szentelik meg. A pap ministránsok kíséretében kocsin – hó esetén: szánkón – keresi fel a három út mellett elhelyezett asztalt, amelyeket kisebb oltárként készítenek el a hívők. Az asztalt fehér terítővel letakarják, s arra egy sótartóban sót, almát és fokhagymát tesznek. A pap áldást oszt azzal a céllal, hogy Szent Antal védelmezze meg az állatokat, a helyieket, és a mezőn lévő vetést, azaz a termést. A hívők hazatérve az almát annyi részre vágják fel, ahány családtag van, majd az almaszeleteket megeszik. A fokhagymát főzéskor vagy sütéskor az ételbe teszik. A só az állati takarmányba kerül. Az állatok megszentelésekor az istálló ajtaját szélesre tárják, közli Bálint Sándor. Az alábbi gyűjtés is tőle való.

A hercegszántói sokácok (horvátok) *Ognjeni Antun*, vagyis Tüzes Antal napján misére mennek. Az asszonyok nem dolgoznak. (Valamikor három egymást követő kedden készülődtek Remete Szent Antal ünnepének megülésére.) A háziasszonyok ezen a napon nem adnak kölcsön tojást, úgy tartják, hogy Ognjeni Antun tüze elűzné a háziakat a házból. Az idősebbek azt is mondják, hogy a papok ezt a napot nem kedvelik, mert az apát megtiltotta nekik a házasságot.

A buzsáki tótok (horvátok) úgy tartják, hogy a szent a neve napján elsöpri a havat, mert az ezen a napon lesüpped.

Szent Valentin, Bálint (február 14.)

Itáliában Szent Valentin, illetve Szent Bálint ókeresztény vértanú volt.

A volt alsószentmártoni sokácok a szentet *sveti Falatin*nak nevezik. A Dráva menti horvátok *sveti Valent*nak, a Mura menti horvátok *sveti Valantin*nak, míg a gradistyei horvátok *sveti Valentin* névvel tisztelik.

A lakócsai (Dráva menti) horvátok úgy tartják, hogy *sveti Valent je od nevolje*, azaz Szent Valentin megvéd a nyavalyától.

A szomszédos Felsőszentmártonban e napon az asszonyoknak tilos volt fonniuk és meszelniük.

„Nagyanyám és édesanyám is ezt mesélte nekem. Ez bíz igaz volt! Valamikor szombaton nem fontak az asszonyok, vagy ha valamilyen ünnepnap volt. Nem szőttek és nem fontak! De valahogy elfelejtették, hogy Szent Valentin nap van azon a napon.

Fontak. Este is fontak. Most lefekvésre készülődtek, tizenegy óra volt... Kimentek kisdolgukat elintézni és majd szépen lefekszenek aludni. De nagylányok voltak, négy nővér, és anyám, nagyanyám meg ott volt hatodiknak. Kimentek, s a ház végében farakás volt, szép hosszan felrakva, s ahogy leguggoltak, ekkor valaki nagyon megijesztette őket, majd a házba befutottak, de valaki nagyon verte az ajtót.

Mondja erre a nagyanyám:

– Mándó – anyámhoz szólva – Mándó, tudod mit? Vedd ki az ágy végéből azt a gomolyag fonalat, amelyet hétéves lány font, s kötözd be vele az ajtót és az ablakokat, nehogy ez a „valaki” bejöjjön hozzánk.

No anyám bekötözte az ajtót és az ablakokat, majd elfújták a lámpát. Egyszer csak a rokkák pörögni, csörögni kezdtek, fonni kezdtek maguktól. Meg is számolták hogy hány. Volt az tíz is. De anyámék semmit sem mertek tenni, nagyon féltek.

Erre nagyanyám lámpást gyújtott, de a szobában nem láttak semmit se. Hanem azokon a kis ablakon, hol az egyiken, hol a másikon az a valaki csak ennyit mondott:

– Hm, hm, hm!

És abban a sárban ott cammogott és ezeket kiáltotta. Majd egy óra tájban a kakasok kukorékolni kezdtek, s erre ez az alak eltűnt.

Hogy Szent Valentin volt-e vagy sem, nem tudom, de így mesélte nagyanyám.”

A zalai horvát falvakban Valentin-napkor a szent piros csizmácskákat osztogat a gyermekeknek, s ezért ezt mondják nekik:

– *Ite, pre mosto bo Valantin čerlene čizmice delil!* (Menjetek csak el a hídra, ott Valantin piros csizmát osztogat nektek!)

A somogyi horvát falvakban ettől a naptól kezdve a gyerekek és a felnőttek egyaránt mezítláb jártak, ugyanis ez a nap a tavasz kezdetének számított.

A volt alsószentmártoni sokácok úgy tartják, hogy ezen a napon van a madarak esküvője. A verebek ezen a napon párzanak, és kezdenek fészekrakásba. E nap legjobb ráültetni a tojásokra a kotlóst, mert az a kotlós, amelyet a madarak napján ültetnek, az mindent tojást ki fog kelteni.

A somogyi horvát falvak lakói is úgy tartják, hogy a madarak ezen a napon tartják menyegzőjüket, s kezdenek párzani, fészket rakni.

A buzsáki tótok (horvátok) azt mondják: „*Ha ezen a napon a verebek csivitelnek, hamarosan megérkezik a tavasz.*”

Horvátország szerte szintén elterjedt, hogy Valentin-nap a madarak esküvőjének napja, s ezért *Isztrián* és a *Koarnereken* ezt mondják: *sveti Valent, na svakom trnu pir* (Szent Valentin, minden tüskén lakodalom).

Abban igazán semmi meglepő sincs, hogy a Valentin-nap az Egyesült Államokból, a szerelmesek napjaként visszakerült Európába, hisz gyökerei e térségekben is fellelhetők.

Frankovics György